

Роман КУРИЛЬЦІВ,
кандидат економічних наук,
доцент Львівського національного
аграрного університету

ІНТЕГРОВАНЕ УПРАВЛІННЯ СУКУПНИМ КАПІТАЛОМ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ЯК ОСНОВА СТАЛОГО ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

УДК 332.2

У сучасних умовах розвитку суспільства питання ефективності використання капіталу набуває великого значення, оскільки значною мірою впливає на сучасний розвиток економіки, яка характеризується екологічною розбалансованістю, що зумовлює негативні зміни в природному довіллі та знижує рівень добробуту людей.

Територіальна організація суспільства завжди мала важливе значення у вирішенні економічних, соціальних, містобудівних, екологічних проблем будь-якої держави. З нею пов'язано вирішення завдань щодо освоєння нових і вдосконалення обжитих територій, розселення, використання природних ресурсів, розміщення промисловості, організації транспортних зв'язків, збереження культурної спадщини та багатьох інших [2, с. 55].

Відомо, що земля слугує людині не тільки як основний засіб виробництва в сільському господарстві, а й виступає територіальним базисом для накопичення інших благ — майнових, соціальних, культурних та інших. Землекористування посідає центральне місце у системі знань за будь-якого суспільного устрою. Ще економіст Кене стверджував: «Бідні

селяни — бідне королівство, бідне королівство — бідний король».

Тому дослідження процесу управління сукупним капіталом з урахуванням усіх особливостей землекористування є вкрай важливим для стратегічного планування процесів територіального розвитку та досягнення економічних, екологічних та соціальних цілей сталого розвитку.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У ринковому середовищі багатофункціональність землі зростає. Вона як екосистема відіграє важливу екологічну функцію, як верхній родючий шар — економічну, як поверхня нашої планети — просторову, як місце буття людини — соціально-культурну. Основи формування і функціонування земельного капіталу в Україні досліджені А.М. Третяком [5]. Однак на сьогодні залишається малодослідженим питання управління сукупним капіталом землекористування, яке в умовах пошуку шляхів залучення додаткових активів для його сталого територіального розвитку є надзвичайно актуальним.

Метою статті є обґрунтування організаційної структури інтегрованого управління сукупним капіталом землекористування та розкриття системи заходів його здійснення для досягнення сталого територіального розвитку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Альфред Маршал, основоположник неокласичної економіки, розглядає капітал «як частину благ, яка необхідна для отримання нових благ».

У свою чергу, благо — це субстанція матеріального і нематеріального характеру, яка здатна задовольнити матеріальні і духовні потреби людини. Саме життєві та трудові блага і представляють собою капітал [5, с. 32].

На підтвердження цього наведено визначення В.А. Каменецького та В.П. Патрікеєва, які розглядають капітал як сукупність благ, якими розпоряджається людина (або які вона може використати) і які являють собою природну енергію в різних формах, людські здібності (знання, якості) і упереджене багатство, раніше вироблене людиною у вигляді матеріальних і нематеріальних засобів, ресурсів та інформації. Виходячи із наведеного визначення капіталу та погоджуючись, що сукупний капітал складається із капіталів різного походження і є сукупністю благ, в таблиці 1 наведено авторське бачення типів капіталу та розкрито їхні основні характеристики.

Як бачимо з табл. 1, сукупне поняття капіталу значно розширилося і з-поміж майнового, природного, фінансового та людського чітко виокремлюються земельний, інтелектуальний, соціальний, культурний та політичний капітали.

До *земельного капіталу* ми відносимо земельні ділянки та землекористування, що перебувають на різних правах власності людини (групи людей) та забезпечують потік земельних (економічних, екологічних, соціальних) благ.

До *інтелектуального капіталу* ми відносимо знання (інформація) та інновації. На відміну від людського капіталу, який асоціюється з індивідумом, інтелектуальний капітал може існувати відокремлено від людини (в друкованому або електронному вигляді).

Соціальний капітал є «невидимою» цінністю суспільства, яка базується на відносинах між людьми. Він включає інститути, відносини, ставлення та цінності, які координують взаємодію між людьми та сприяють економічному й соціальному розвитку. Однак соціальний капітал — це не просто сукупність інститутів, які підтримують і фінансують суспільство, він є свого роду «клеєм», який об'єднує ці інститути [4, с. 116].

Обсяг соціального капіталу, який є у наявності агента, залежить від розміру мережі зв'язків, які він може ефективно мобілізувати для доступу до ресурсів.

Культурний капітал концентрує досвід поколінь, їхні знання, уміння та навички. Культурний рівень громадян значною мірою визначає економічні досягнення суспільства, його соціально-політичну, ідеологічну, освітню і духовно-моральну структуру.

Більшість типів капіталів є змінними активами, що можуть примножуватися або зменшуватися залежно від форми та типу землекористування (рис. 1). Адже землекористуванню, як зазначає А.М. Третяк, притаманні економічні, культурно-освітні, морально-етичні, організаційні, політичні, соціальні, юридичні, екологічні та інші аспекти [6].

Табл. 1.

ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТИПІВ КАПІТАЛУ (БЛАГ)

Тип капіталу	Характеристики
Природний капітал	Природний капітал — запас природно-ресурсного потенціалу біогеоценозу (наземної екосистеми), що забезпечує потік економічних та екологічних благ [1].
Земельний капітал	Земельний капітал — це сукупність благ (земельних), якими розпоряджається людина на відповідних правах (або які вона може використовувати) і які являють собою синтез природної енергії в різних формах та людських здібностей (праця, інтелект людини), а також земельні поліпшення та інше предметне багатство (дорожня, інженерна, меліоративна інфраструктура та ін.), що нерозривно пов'язане із землекористуванням чи ділянкою землі та раніше створене людиною у вигляді матеріальних і нематеріальних засобів, ресурсів, інформації [5, с. 40].
Людський капітал	Прикладом людського капіталу може бути рівень освіти, професійної підготовки, творчі здібності та робоча сила. Інвестиції в людський капітал розглядаються «як покращення навиків, знань та людського здоров'я, що сприяє підвищенню грошового або фізичного прибутку» [7].
Інтелектуальний капітал	Румер розглядає його природу як «неконкурентний» («nonrival») [9]. Прикладом можуть бути інноваційні проекти, методики володіння якими одним агентом не знижує їх практичного значення для іншого.
Майновий капітал	Включає вироблені ресурси, створені в результаті трудової діяльності, які використовуються для виробництва товарів та послуг (будинки, обладнання, інфраструктура (дороги)).
Фінансовий капітал	Гроші та інші ліквідні фінансові активи, що можуть бути продані або конвертовані в гроші (державні цінні папери, кредити, іпотечні закладні та ін.).
Соціальний капітал	Соціальний капітал у розумінні Патнама означає такі риси соціальної організації, як довіру, норми та групи людей, які сприяють поліпшенню ефективності діяльності суспільства через полегшення координування колективних дій [8].
Культурний капітал	Культурний капітал — це мовна і культурна компетенція людини, багатство у формі знання або ідей, які характеризують установлений соціальний порядок, що існує в суспільстві.
Політичний капітал	Проявляється у можливостях аграрного лобі — власників агрохолдингів — впливати на розподілення ресурсів.

Поняття капіталу взагалі невід'ємне від власності, бо водночас становить сутність і форму її вартості [3, с. 233]. Тому право володіння, розпорядження чи користування слід розглядати як правомочність фізичної або юридичної особи щодо використання усіх активів, які поширюються на простір над та під поверхнею земельної ділянки (землекористування).

Також зрозуміло, що виключне споживання призведе до зниження сукупного капіталу землекористування, тоді як інвестиції забезпечать його зростання.

Інвестування в різні форми капіталу є необхідною умовою сталого економічного розвитку регіону та країни в цілому. І тут мова не повинна йти тільки про фізичний (матеріальний) та природний капітал. Адже, за даними Світового банку, їхня сумарна частка коливається в межах 15-20 % сукупного капіталу для розвинених країн та менше 50% для України (табл. 2).

Підвищення сукупного капіталу землекористування вимагає інтегрованого підходу до управління ним. Тобто актори (уряд, місцеві органи влади, бізнес-середовище, громадські організації, місцеві жителі), приймаючи те чи інше рішення, повинні безпосередньо впливати на сукупний капітал землекористування як основи територіального розвитку та сприяти досягненню сталого розвитку як закономірного результату раніше прийнятих рішень (рис. 2).

Як видно з вищенаведеного рисунка, основний вплив на прийняття рішень повинні мати «ендогенні актори» — місцеві жителі, громадські організації, місцеві органи влади, які повинні враховувати інтереси бізнес-середовища та діяти узгоджено із вищими рівнями системи — регіональною та національною — щодо управління сукупним капіталом у сфері використання та охорони земель для досягнення сталого територіального розвитку землекористування.

Ці рішення мають прийматися з урахуванням економічного, інституціонального, просторового та

технологічного контексту. Тобто, вони повинні відповідати існуючим ринковим відносинам, які покликані максимально повно враховувати специфіку й особливості діяльності територіального економічного простору та базуватися на інноваційних технологіях організації використання земель.

Не менш важливим під час прийняття рішень є врахування цілей галузевих політик та соціально-економічних програм розвитку регіонів, що забезпечить поступальне вирішення соціальних, економічних та екологічних проблем визначеної території.

Рис. 1.

ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ЯК ПРОСТОРОВИЙ БАЗИС НАКОПИЧЕННЯ КАПІТАЛУ

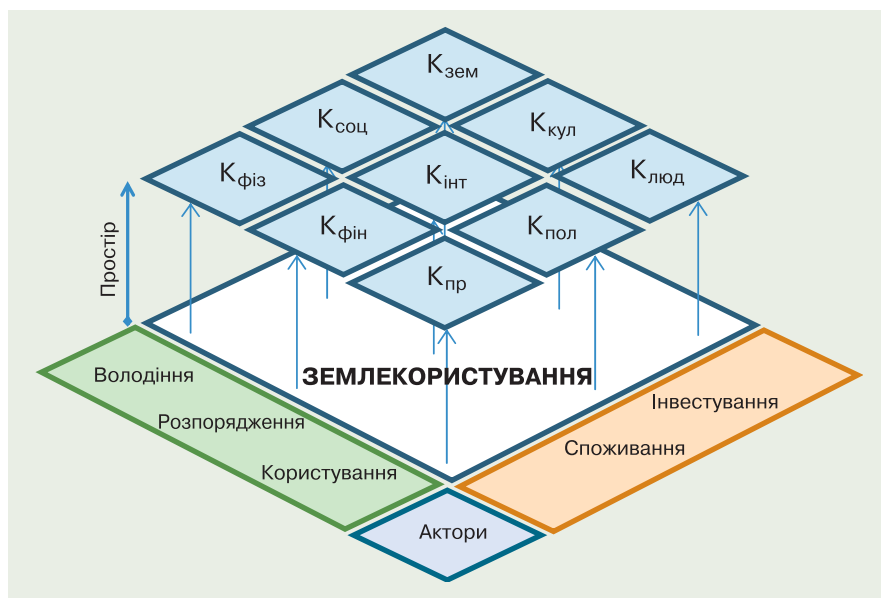

Табл. 2.

Країни світу	Національне багатство		В тому числі по видах капіталу					
	всього, трлн дол.	на душу населення, тис. дол.	Немайновий капітал		Майновий капітал		Природний капітал	
			всього, трлн дол.	% від національного багатства	всього, трлн дол.	% від національного багатства	всього, трлн дол.	% від національного багатства
США	219,682	734,195	185,922	84,6	29,633	13,5	4,097	1,9
Росія	10,493	73,166	3,486	33,2	2,534	24,1	4,481	42,7
Польща	5,318	135,940	4,195	78,9	0,783	14,7	0,339	6,4
Україна	1,394	29,322	0,728	52,2	0,341	24,5	0,324	23,3
Сукупний по світу	709,715	115,484	541,505	76,3	124,583	17,6	43,627	6,1

* розраховано автором без врахування чистих іноземних активів (Net Foreign Assets)

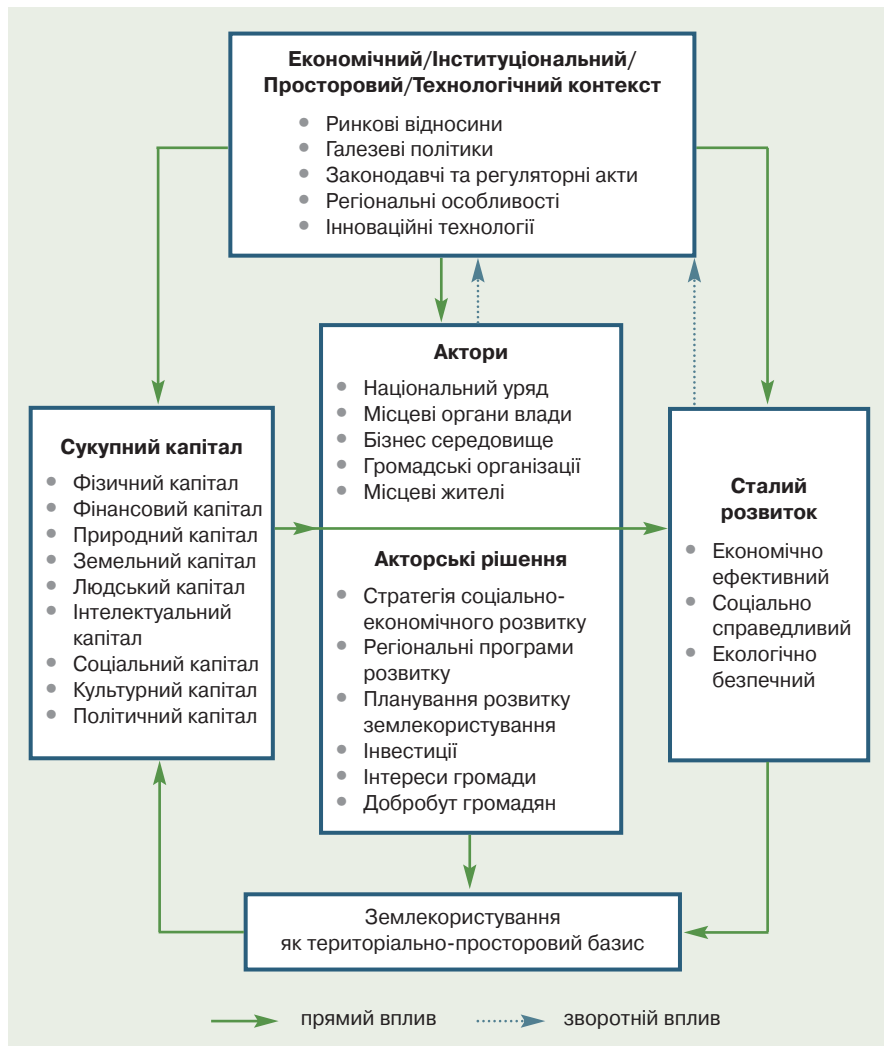
ВИСНОВКИ

Ефективне управління сукупним капіталом у системі землекористування дозволить вирішити низку нагальних проблем, що існують сьогодні на місцевому рівні. А раціональне його споживання сприятиме зменшенню безробіття, підвищенню стандартів життя та збільшенню доходів місцевих жителів, відновленню природних ресурсів та покращенню умов проживання на даній території як для нинішнього, так і майбутніх поколінь.

І тут мова повинна йти про інвестування не лише у фізичний (матеріальний) капітал. Вкрай важливо інвестувати у земельний, людський, інтелектуальний, соціальний, культурний капітали для підвищення сумарного блага територіального землекористування та досягнення сталого розвитку на всіх рівнях інтегрованої системи його управління. Адже капітал спроможний генерувати прибуток, який, у свою чергу, сприятиме збільшенню самого капіталу в часовому проміжку.

Рис. 2.

ІНТЕГРОВАНЕ УПРАВЛІННЯ СУКУПНИМ КАПІТАЛОМ ЯК ОСНОВИ СТАЛОГО ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Література

1. Гринів Л.С. Екологічно збалансована економіка: проблеми теорії: Моногр. / Л.С. Гринів. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2001. — 240 с.
2. Дорош О.С. Теоретико-методологічні засади територіального планування землекористування: Моногр. / О.С. Дорош. — Х.: Грін Д.С., 2013. — 434 с.
3. Новоторов О.С. Економіка земледогосподарування: теорія, методологія / За заг. ред. акад. НАН України Б.М. Данилишина. — РВПС України НАН України. — Київ: ТОВ «ДКС центр», 2009. — 628 с.
4. Основи сталого розвитку аграрного сектора / За заг. ред. Я. Сансебе, Т.М. Димань. — Біла Церква, 2010. — 300 с.
5. Третяк А.М. Земельний капітал: теоретико-методологічні основи формування та функціонування: Моногр. / А.М. Третяк. — Львів: Сполом, 2011. — 520 с.
6. Третяк А.М. Історія земельних відносин та землеустрою в Україні: навч. посіб. / А.М. Третяк. — К.: Аграрна наука, 2002. — 280 с.
7. Becker, G. 1993. Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education. Third Edition. University of Chicago Press.
8. Putnam, R. 1993. «The prosperous community: social capital and public life,» The American Prospect 4 (13): 35-42.
9. Romer, P. 1990. «Endogenous technological change,» Journal of Political Economy 98 (5, part II): S71-S102.

ІНТЕГРОВАННЕ УПРАВЛІННЯ СУКУПНИМ КАПІТАЛОМ ЗЕМЛЕПОЛЬЗОВАННЯ ЯК ОСНОВА УСТОЙЧИВОГО ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Курильців Роман

В статті пропонується організаційна структура інтегрованого управління сукупним капіталом землекористування, а також розкрито систему заходів його реалізації для досягнення цілей сталого територіального розвитку.

Ключові слова: інтегроване управління, благо, агенти, сукупний капітал, землекористування, стале територіальне розвиток.

* * *

Курильців Роман Михайлович, кандидат економічних наук, доцент кафедри земельного кадастра Львівського національного аграрного університету, kuryltsiv@ukr.net

INTEGRATED GOVERNANCE OF TOTAL CAPITAL OF LAND USE AS A BASIS OF SUSTAINABLE TERRITORIAL DEVELOPMENT

Kuryltsiv Roman

It is proposed organization structure of integrated governance of aggregate capital of land use and expanded arrangements system of its realization for achievement of sustainable territorial development aims.

Keywords: integrated governance, wealth, agents, total capital, land use, sustainable territorial development.

* * *

Roman Kuryltsiv, candidate of economic sciences, associate professor, Lviv national agrarian university, kuryltsiv@ukr.net